

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (esimene koda)

19. detsember 2019*

Apellatsioonkaebus – Avalik teenistus – Euroopa Liidu ametnike personalieeskirjad – Artikkel 1d – VIII lisa artikli 17 esimene lõik – Toitjakaotuspension – Maksmise tingimused – Mõiste liidu ametniku „elusolev abikaasa“ – Abielu ja kooselu – Vabaabielu – Diskrimineerimiskeelu põhimõte – Võrreldav olukord – Puudumine – Abielu kestuse tingimus – Pettusevastane võitlus – Õigustatus

Kohtuasjas C-460/18 P,

mille ese on Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artikli 56 alusel 12. juulil 2018 esitatud apellatsioonkaebus,

HK, elukoht Espartinas-Sevilla (Hispaania), esindajad: advokaadid S. Rodrigues ja A. Champetier,

hageja,

teised menetlusosalised:

Euroopa Komisjon, esindajad: G. Gattinara ja B. Mongin,

kostja esimeses kohtuastmes,

Euroopa Liidu Nõukogu, esindajad: M. Bauer ja R. Meyer,

menetlusse astuja esimeses kohtuastmes,

EUROOPA KOHUS (esimene koda),

koosseisus: koja president J.-C. Bonichot, kohtu asepresident R. Silva de Lapuerta, kohtunikud M. Safjan (ettekandja), L. Bay Larsen ja C. Toader,

kohtujurist: P. Pikamäe,

kohtusekretär: ametnik V. Giacobbo-Peyronnel,

arvestades kirjalikku menetlust ja 8. mai 2019. aasta kohtuistungil esitatut,

olles 29. juuli 2019. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

* Kohtumenetluse keel: prantsuse.

otsuse

- 1 HK palub oma apellatsioonkaebuses tühistada Euroopa Liidu Üldkohtu 3. mai 2018. aasta otsuse HK vs. komisjon (T-574/16, ei avaldata, edaspidi „vaidlustatud kohtuotsus“, EU:T:2018:252), millega Üldkohus jättis rahuldamata tema tühistamishagi nõudes esiteks tühistada Euroopa Komisjoni otsus, millega talle keelduti maksmast toitjakaotuspension (edaspidi „vaidlusalune otsus“), ja vajalikus osas komisjoni otsus tema kaebuse rahuldamata jätmise kohta ning teiseks hüvitada väidetavalt tekitatud varaline ja mittevaraline kahju.

Õiguslik raamistik

Direktiiv 2000/78/EÜ

- 2 Nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiivi 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel (EÜT 2000, L 303, lk 16; ELT eriväljaanne 05/04, lk 79), artiklis 1 „Eesmärk“ on märgitud:

„Käesoleva direktiivi eesmärk on kehtestada üldine raamistik, et võidelda usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel diskrimineerimise vastu töö saamisel ja kutsealale pääsemisel ning tagada liikmesriikides võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamine.“

- 3 Direktiivi artiklis 2 „Diskrimineerimise mõiste“ on ette nähtud:

„1. Käesoleva direktiivi kohaldamisel tähendab „võrdse kohtlemise põhimõte“, et ei esine otsest ega kaudset diskrimineerimist ühelgi artiklis 1 nimetatud põhjusel.

2. Lõike 1 kohaldamisel:

- a) peetakse otseseks diskrimineerimiseks seda, kui ükskõik millisel artiklis 1 nimetatud põhjusel koheldakse ühte inimest halvemini, kui on koheldud, koheldakse või võidakse kohelda teist inimest samalaadses olukorras;

[...]“.

Personalieeskirjad

- 4 Euroopa Liidu ametnike personalieeskirjade (edaspidi „personalieeskirjad“) vaidlusele kohaldatavas redaktsioonis artikkel 1 on järgmine:

„1. Käesolevate personalieeskirjade kohaldamisel on keelatud igasugune diskrimineerimine soo, rassi, nahavärvi, etnilise või sotsiaalse päritolu, geneetiliste eripärade, keeleoskuse, usu või veendumuste, poliitiliste või muude arvamuste, rahvusvähemusse kuulumise, varanduse, sünni, puude, vanuse või seksuaalse sättumuse põhjal.

Käesolevates personalieeskirjades käsitatakse vabaabielusid [mõiste „vabaabielu“ asemel on edaspidi kasutatud täpsemat vastet „kooselu“] abieludena tingimusel, et kõik VII lisa artikli 1 lõike 2 punktis c loetletud tingimused on täidetud.

[...]

5. Kui käesolevate personalieeskirjadega hõlmatud isikud, kes leiavad, et neid on õigusvastaselt koheldud, kuna eespool sätestatud võrdse kohtlemise põhimõtet ei ole nende suhtes kohaldatud, tuvastavad fakte, millest võib järeldada, et on toimunud otsene või kaudne diskrimineerimine, on institutsiooni kohustuseks tõendada, et võrdse kohtlemise põhimõtet ei ole rikutud. Käesolevat sätet ei kohaldata distsiplinaarmenetluse korral.

6. Kõiki mittediskrimineerimise põhimõtte ja proportsionaalsuse põhimõtte kohaldamise piiranguid peab objektiivselt ja otstarbekalt põhjendama ja need peavad vastama personalipoliitika üldise huvi kohastele seaduslikele eesmärkidele. Sellised eesmärgid võivad eelkõige põhjendada kohustusliku pensioniea ja vanaduspensionist saamiseks vajaliku miinimumea sätestamist.“

- 5 Personalieeskirjade artikli 79 esimeses lõigus on sätestatud:

„Ametniku või endise ametniku elusoleval abikaasal on VIII lisa 4. peatükis ettenähtud korras õigus toitjakaotuspensionile, mis on 60% sellest vanaduspensionist või invaliidsustoetusest, mida maksti lahkunule või mida oleks teenistuse pikkusest või east olenemata lahkunule makstud, kui tal oleks surma ajal sellele õigus olnud.“

- 6 Personalieeskirjade artikli 91 lõikes 2 on ette nähtud:

„Euroopa Liidu Kohtule esitatud kaebust käsitletakse ainult juhul, kui:

- ametisse nimetavale asutusele või ametiisikule on eelnevalt esitatud kaebus vastavalt artikli 90 lõikele 2 ja selles ettenähtud tähtaja jooksul; ja
- kaebus on otsese või kaudse otsusega tagasi lükatud.“

- 7 Personalieeskirjade VII lisa artikli 1 lõikes 2 on sätestatud:

„Majapidamistoetust antakse järgmistele isikutele:

[...]

- c) ametnik, kes on püsivas [kooselus], tingimusel et:

- i) paar esitab õigusdokumendi, mida tunnustab liikmesriik või liikmesriigi mis tahes pädev asutus, teadvustades nende staatust [kooselu]partneritena,
- ii) kumbki partner ei ole abielus või muus [kooselus],
- iii) partnerid ei ole järgmistes sugulussuhetes: vanem, laps, vanavanem, lapselaps, vend, õde, tädi, onu, venna- või õelaps, väimees, minia,
- iv) paar ei saa sõlmida seaduslikku abielu liikmesriigis; käesoleva punkti kohaldamisel leitakse paaril olevat võimalus seaduslikult abielluda üksnes sel juhul, kui osapooled täidavad kõiki liikmesriigi õigusaktides sätestatud tingimusi, mis võimaldavad sellisel paaril abielluda;

[...]“.

- 8 Personalieeskirjade VIII lisa artikkel 17 on sõnastatud järgmiselt:

„Kui ametnik sureb, olles ühes personalieeskirjade artiklis 35 sätestatud halduslikest seisunditest, on tema lesel, kui ta on ametniku surma hetkeks olnud temaga abielus vähemalt ühe aasta ja kui artikli 1 lõike 1 ning artikli 22 sätetest ei tulene teisiti, õigus toitjakaotuspensionile, mis moodustab 60% sellest vanaduspensionist, mida oleks ametnikule makstud olenemata tema teenistusstaazist või east, kui tal oma surma hetkel sellele õigus olnud.“

Abielu kestust ei arvestata, kui ametnikul on sellest või varasemast abielust üks või mitu last ja kui elusolev abikaasa peab neid ülal või on neid ülal pidanud, või kui ametniku surm tulenes kas töökohustuste täitmisel saadud füüsilistest vigastusest või haigusest või õnnetusjuhtumist.“

Vaidluste taust

- 9 Apellant HK ja proua N alustasid oma ühist elu 1994. aastal Liège'is (Belgia), kus oli nende elukoht.
- 10 Proua N oli Euroopa Komisjoni ametnik, kes alates 16. maist 2005 määrati tööle Teadusuuringute Ühiskeskusesse (JRC) Sevillas (Hispaania).
- 11 Terviseprobleemide tõttu ei saanud apellant enam töötada ega koolitustel käia. Ta sai proua N-ilt pidevalt raha.
- 12 Apellant ja proua N abiellusid Liège'is 9. mail 2014.
- 13 Proua N suri 11. aprillil 2015.
- 14 Pärast proua N-i surma teatas komisjon apellandile suuliselt, et talle ei maksta toitjakaotuspension. i.
- 15 Apellant esitas 15. juunil 2015 vaidlusaluse otsuse peale eelneva halduskaebuse. Komisjon jättis selle kaebuse 15. septembri 2015. aasta otsusega rahuldamata.

Menetlus Üldkohtus ja vaidlustatud kohtuotsus

- 16 Apellant esitas hagiavaldusega, mis saabus Avaliku Teenistuse Kohtu kantseleisse 23. detsembril 2015, tühistamishagi, milles palus vaidlusalune otsus tühistada ning mõista välja hüvitis väidetava varalise ja mittevaralise kahju eest.
- 17 Euroopa Liidu Nõukogu esitas Avaliku Teenistuse Kohtu kantseleisse 18. veebruaril 2016 saabunud kirjaga avalduse selles kohtuasjas komisjoni nõuete toetuseks menetlusse astumiseks. Avaliku Teenistuse Kohtu esimese koja president andis 13. aprilli 2016. aasta määrusega menetlusse astumise loa.
- 18 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 6. juuli 2016. aasta määruse (EL, Euratom) 2016/1192 Euroopa Liidu ja tema teenistujate vaheliste vaidluste esimeses kohtuastmes lahendamise pädevuse Üldkohtule üleandmise kohta (ELT 2016, L 200, lk 137) artikli 3 alusel anti käesolev kohtuasi staadiumis, milles see oli 31. augustil 2016, üle Euroopa Liidu Üldkohtule.
- 19 Vaidlusaluse otsuse ja „vajalikus osas“ 15. juuni 2015. aasta kaebuse rahuldamata jätmise otsuse tühistamise nõude põhjenduseks esitas apellant väite, et personalieeskirjade VIII lisa artikli 17 esimene lõik on õigusvastane, avaldades esiteks arvamust, et vähemalt ühe aasta kestnud abielu või kooselu kriteerium on toitjakaotuspension. i eesmärki arvestades meelevaldne ja ebasobiv, ning teiseks on see säte õigusvastane, kuna see rikub Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklit 21 ja direktiivi 2000/78 artiklit 2.
- 20 Apellant palus komisjonilt samuti mõista välja hüvitis talle tekitatud varalise kahju ja mittevaralise kahju eest, millest viimase suurus on *ex aequo et bono* hinnatuna 5000 eurot.
- 21 Vaidlustatud kohtuotsusega jättis Üldkohus hagi täies ulatuses rahuldamata ja mõistis kohtukulud välja apellandilt.

Poolte nõuded Euroopa Kohtus

22 Oma apellatsioonkaebuses palub apellant Euroopa Kohtul:

- tühistada vaidlustatud kohtuotsus;
- teha ise asjas otsus ja rahuldada apellandi esimeses kohtuastmes esitatud nõuded, sealhulgas nõue mõista kohtukulud välja komisjonilt; või teise võimalusena
- suunata asi tagasi Üldkohtusse otsustamiseks, mistõttu tuleb apellatsioonimenetluse kohtukulude küsimus lahendada vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artiklile 184.

23 Komisjon palub Euroopa Kohtul:

- jätta apellatsioonkaebus rahuldamata ja
- mõista kõik kohtukulud välja apellandilt.

Apellatsioonkaebus

24 Apellant põhjendab oma apellatsioonkaebust kahe väitega, millest esimese kohaselt on rikutud personalieeskirjade VIII lisa artikli 17 esimest lõiku ning vaidlustatud kohtuotsuse põhistus on ühtaegu nii mitmeti mõistetav, ebajärjepidev kui ka vastuoluline, ning teise kohaselt on rikutud diskrimineerimiskeelu põhimõtet ja vaidlustatud kohtuotsuse põhistus ei ole piisav.

Vastuvõetavus

- 25 Komisjon ja nõukogu väitsid kohtuistungil, et Üldkohtule esitatud hagiavalduses esitas apellant väite, et personalieeskirjade VIII lisa artikli 17 esimene lõik on õigusvastane, avaldades arvamust, et see säte on diskrimineeriv, kuna toitjakaotuspensioni maksmise tingimuseks on seatud asjaomaste isikute abielusuhe. Apellatsioonkaebuse esimese väite põhjenduseks väidab apellant aga nüüd, et artikli 17 esimese lõigu kohaselt ei piirdu toitjakaotuspensioni maksmine abielupaaridega. Seda väidet Üldkohtus ei arutatud ja seetõttu on tegemist uue väitega, mis on vastuvõetamatu.
- 26 Sellega seoses olgu märgitud, et väljakujunenud kohtupraktikast nähtub, et kui lubada poolel esitada esimest korda Euroopa Kohtus väiteid ja argumente, mida ta ei ole esitanud Üldkohtus, saaks ta õiguse Üldkohtus arutatud asjaga võrreldes laiendada kohtuasja ulatust Euroopa Kohtus, kellel on apellatsioonimenetluses piiratud pädevus. Apellatsioonimenetluses piirdub Euroopa Kohtu pädevus seega esimeses kohtuastmes arutatud väidetele ja argumentidele antud õigusliku hinnangu kontrollimisega (1. juuni 1994. aasta kohtuotsus komisjon vs. Brazzelli Lualdi jt, C-136/92 P, EU:C:1994:211, punkt 59, ning 8. novembri 2016. aasta kohtuotsus BSH vs. EUIPO, C-43/15 P, EU:C:2016:837, punkt 43).
- 27 Vastuvõetava väite puhul peab põhimõtteliselt siiski apellant esitama selle põhjenduseks omal äranägemisel argumente, kas tuginedes Üldkohtus varem kasutatud argumentidele või esitades eelkõige Üldkohtu seisukohavõtu suhtes uusi argumente. Kui see oleks teisiti, kaotaks apellatsioonimenetlus ühe osa oma mõttest (18. jaanuari 2007. aasta kohtuotsus PKK ja KNK vs. nõukogu, C-229/05 P, EU:C:2007:32, punkt 64 ja seal viidatud kohtupraktika).

- 28 Käesolevas asjas tuleb tõdeda, et personalieeskirjade VIII lisa artikli 17 esimese lõigu tõlgendamist ja kohaldamist apellandi olukorrale arutati esimeses kohtuastmes toimunud menetluses Üldkohtus. Käesoleva väite eesmärk on vaielda vastu Üldkohtu poolt sellele sättele antud tõlgendusele ja selle kohaldamisele ning tegemist ei ole uue väitega, mille esitamine apellatsioonimenetluse etapis on keelatud.
- 29 Sellest tuleneb, et apellatsioonkaebuse esimene väide on vastuvõetav.

Sisulised küsimused

Poolte argumentid

- 30 Apellant väidab, et vaidlustatud kohtuotsuse põhistus on mitmeti mõistetav, ebajärjepidev ja vastuoluline. Ta leiab sellega seoses, et vastates tema esimesele väitele, mille kohaselt abielu või kooselu kriteerium on meelevaldne ja ebasobiv, oli Üldkohtu arutluskäik ekslik, kuna ta tuvastas „absoluutse“ seose mõiste „abikaasa“ personalieeskirjade VIII lisa artikli 17 esimese lõigu tähenduses ja mõiste „abielu“ vahel. Niisiis seadis Üldkohus sellise sätte – mille kohaselt ei sõltu surnud ametniku elusolevale abikaasale toitjakaotuspensioni maksmine nende kahe isiku vahelisest abielusidemest – kohaldamisele lisatingimuse. Apellant väidab, et positiivne õigus on arenenud, kuna mitmed riigisisised õigusaktid on lähendanud omavahel abielu ja muud tüüpi liitude, näiteks vabaabielu ja mitteabielulise kooselu regulatsioone.
- 31 Lisaks on ka liidu õigusaktid edasi arenenud, eelkõige 2004. aasta personalieeskirjade reformi raames, kui eeskätt muudeti personalieeskirjade artikli 1d lõiget 1. Nimelt lisas liidu seadusandja viite seksuaalsele sättumusele, mis andis ametlikult registreeritud samasoolistele partneritele teatud tingimustel võimaluse saada abielus isikutega samadel alustel personalieeskirjadega tagatud hüvesid.
- 32 Apellant on arvamusel, et Üldkohus ei saanud seega vaidlustatud kohtuotsuse punktis 30 põhjendatult leida, et vaidluse lahendamiseks asjakohased personalieeskirjade sätted, mille hulka kuulub VIII lisa artikli 17 esimene lõik, sisaldavad liidu õiguse selliseid mõisteid nagu „abielu“ ja „abikaasa“, mis viitavad eranditult seaduslikul abielul rajanevale suhtele selle termini traditsioonilises tähenduses.
- 33 Pealegi on vaidlustatud kohtuotsus vastuoluline, kuna Üldkohus rõhutas selle kohtuotsuse punktis 28 samuti, et abielu ei ole „põhimõtteliselt“ võrreldav vabaabielu või muude faktiliste olukordadega. Üldkohus möönab niisiis, et on olukordi, kus abielu saab võrrelda nende teist tüüpi liitudega. Üldkohus ei ole siiski sellest võimalusest teinud järeldusi, selleks et hinnata, kas käesoleval juhul on liit, mis apellandil surnud ametnikuga väidetavalt oli, võrreldav abieluga ning kas teda saab käsitada „elusoleva abikaasana“ personalieeskirjade VIII lisa artikli 17 esimese lõigu tähenduses, seda enam, et ta on suutnud esitada tõendid proua N-iga ühise elu olemasolu ja kestuse kohta.
- 34 Lisaks järeldab Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 47 selle kohtuotsuse punktist 22, et toitjakaotuspensioni maksmise tingimus põhineb mitte surnud ametniku töötasu kaotusel, vaid nende sidemete õiguslikul laadil, mis ühendasid surnud ametnikku elusoleva abikaasa või kooselupartneriga. Nii otsustades asus Üldkohus õigustatult seisukohale, et mõisted „abikaasa“ ja „kooselupartner“ on võrdväärsed.
- 35 Komisjon ei nõustu sellega, et personalieeskirjades sisalduvate mõistete tõlgendamine ei saa kohustada liidu kohut võtma arvesse riigisiseseid õigusakte. Ta väidab, et kooselu võib teatud juhtudel anda õigusi kooselupartnerile, kuid üksnes siis, kui personalieeskirjades kindlaksmääratud tingimused on täidetud. Personalieeskirjades on „kooselu“ tunnustamine seatud sõltuvusse sellest, et on tõendatud ühist elu, mida iseloomustab teatud stabiilsus, ja on järgitud personalieeskirjade VII lisa artikli 1 lõike 2 punktis c ette nähtud tingimusi, eelkõige seda, et ei ole võimalik sõlmida abielu. Üksnes siis, kui selles

sättes loetletud kõik tingimused on täidetud, tuleb personalieeskirjade artikli 1d lõike 1 teise lõigu kohaselt käsitada kooselusid abieludena. Apellant ei ole aga tõendanud, et ta vastab kõikidele neile tingimustele.

- 36 Mis puudutab vaidlustatud kohtuotsuse põhistuse puudusi, siis leiab komisjon, et vaidlustatud kohtuotsuse punkt 47 ei ole mitmeti mõisteta ega vastuoluline. Selle punktiga kutsus Üldkohus üles võtma arvesse partnerite vahelise õigusliku suhte olemust, see tähendab abielu olemasolu, mis võimaldab saada toitjakaotuspension, või partnerlussuhte olemasolu, millest annab tunnistust sidesõna „või“. Tõlgenduse, mille kohaselt Üldkohus samastas selles punktis „elusoleva kooselupartneri“ „abikaasa“, lükkab see kohtuotsus tervikuna võttes ümber.

Euroopa Kohtu hinnang

- 37 Apellant väidab esimeses väites, et vaidlustatud kohtuotsuse põhistus on mitmeti mõisteta, ebajärjepidev ja vastuoluline. Nimelt kuigi selle kohtuotsuse mõnes punktis peetakse mõistega „abikaasa“, mida on mainitud personalieeskirjade VIII lisa artikli 17 esimeses lõigus, silmas üksnes abielus isikut, siis kohaldas Üldkohus seda mõistet nimetatud kohtuotsuse teistes punktides samuti „kooselupartnerile“.
- 38 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt peab Üldkohtu otsuse põhjendustest selgelt ja üheselt mõistetavalt ilmnema Üldkohtu arutluskäik, et huvitatud isik mõistaks vastuvõetud otsuse põhjendusi ja Euroopa Kohus võiks teostada oma kohtulikku kontrolli (vt selle kohta 14. oktoobri 2010. aasta kohtuotsus Deutsche Telekom vs. komisjon, C-280/08 P, EU:C:2010:603, punktid 135 ja 136, ning 4. juuni 2019. aasta kohtumäärus Aldo Supermarkets vs. EUIPO, C-822/18 P, ei avaldata, EU:C:2019:466, punkt 18).
- 39 Küsimus, kas Üldkohtu otsuse põhistus on vastuoluline või ebapiisav, on õiguslik küsimus, mille võib apellatsioonkaebuse raames tõstatada (17. detsembri 1998. aasta kohtuotsus Baustahlgewebe vs. komisjon, C-185/95 P, EU:C:1998:608, punkt 25, ja 23. jaanuari 2019. aasta kohtuotsus Klement vs. EUIPO, C-698/17 P, ei avaldata, EU:C:2019:48, punkt 29).
- 40 Üldkohtule esitatud hagiavalduses esitas apellant kaks väidet, mille kohaselt personalieeskirjade VIII lisa artikkel 17 on õigusvastane, kuna selle artikliga on esiteks ette nähtud väidetava „meelevaldne ja ebasobiv“ kriteerium selleks, et teha kindlaks õigus toitjakaotuspensionile, ning teiseks on rikutud harta artiklit 21 ja direktiivi 2000/78 artiklit 2.
- 41 Nende väidete kohta otsuse tegemiseks analüüsis Üldkohus personalieeskirjade VIII lisa artikli 17 esimese lõigu isikulist kohaldamisala.
- 42 Üldkohus märkis sellega seoses vaidlustatud kohtuotsuse punktis 22, et selle sättega on kehtestatud „esiteks tingimus, mis on seotud abielus olemisega ja mis tähendab surnud ametniku elusolevaks abikaasaks olemist, ning teiseks tingimus, mis on seotud abielus olemise kestusega, st vähemalt üks aasta abielus olemist“.
- 43 Üldkohus märkis selle kohtuotsuse punktis 23, et „personalieeskirjade VIII lisa artikli 17 esimene lõik on selge ja täpne ning kehtestab üheselt mõistetavalt tingimused, mis peavad olema toitjakaotuspension saamiseks täidetud, st tingimus, et isik oli olnud surnud ametnikuga abielus vähemalt ühe aasta“. Kohtuotsuse punktist 25 ta täpsustas, et „mõiste „abikaasa“ nii õigusliku määratluse kohaselt kui ta tavatähenduses viitab isikule, kes on ametlikult sõlminud seadusliku „abielu“ kõikide sellest tulenevate õiguste ja kohustustega“.
- 44 Üldkohus lisas vaidlustatud kohtuotsuse punktis 29, et „mõisted „kooselu“ või „vabaabielu“ erinevad mõistest „abielu“, mille piirjooned on kõikides liikmesriikides selgelt kindlaks määratud“.

- 45 Seega leidis Üldkohus kohtuotsuse punktis 30, et vaidluse lahendamiseks asjakohased personalieeskirjade sätted, mille hulka kuulub VIII lisa artikli 17 esimene lõik, „sisaldavad selliseid ühenduse mõisteid nagu „abielu“ ja „abikaasa“, mis viitavad eranditult seaduslikul abielul rajanevale suhtele selle termini traditsioonilises tähenduses“.
- 46 Nii otsustas Üldkohus põhistuse erinevates punktides, et personalieeskirjade VIII lisa artikli 17 esimest lõiku kohaldatakse üksnes isikule, kes on sõlminud seadusliku abielu.
- 47 Üldkohus leidis vaidlustatud kohtuotsuse punktis 32 siiski, et „piirates toitjakaotuspensioni maksmise isikutega, kes on seaduslikus abielus, ning registreeritud kooselupartneritega, kes ei saa sõlmida abielu, ei tegutsenud liidu seadusandja meelevaldselt“.
- 48 Järelikult leidis Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse põhistuse selles punktis vastupidi sellele, mida ta otsustas selle kohtuotsuse punktis 30, oma sellekohast hinnangut põhjendamata, et personalieeskirjade VIII lisa artikli 17 esimese lõiguga peetakse silmas mitte üksnes abielus isikuid, vaid ka registreeritud kooselupartnereid.
- 49 Peale selle märkis Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 47, et kohtuotsuse punktist 22 nähtub, et „toitjakaotuspensioni maksmise tingimus põhineb mitte surnud ametniku töötasu kaotusel, vaid teda elusoleva abikaasa või partneriga ühendanud sidemete õiguslikul laadil“.
- 50 Neil asjaoludel ei ole vaidlustatud kohtuotsuse põhistuses selgelt ja arusaadavalt ära näidatud Üldkohtu arutluskäiku selle kindlakstegemise kohta, millised isikud kuuluvad personalieeskirjade VIII lisa artikli 17 esimese lõigu kohaldamisalasse.
- 51 Tuleb nõustuda kohtujuristiga, kes oma ettepaneku punktis 50 märkis, et selle sätte isikulise kohaldamisala küsimus on tihedalt seotud küsimusega, kas olukorrad, mida kaalutakse, et teha kindlaks, kas see säte on kooskõlas diskrimineerimiskeelu üldpõhimõttega, on võrreldavad.
- 52 Seega võttes arvesse käesoleva kohtuotsuse punktides 38 ja 39 viidatud kohtupraktikat, tuleb tõdeda, et Üldkohus rikkus põhjendamiskohustust, kuna vaidlustatud kohtuotsuses esitatud põhjendused ei võimalda esiteks apellandil mõista Üldkohtu arutluskäiku, mis puudutab personalieeskirjade VIII lisa artikli 17 esimese lõigu kohaldamisala, ning teiseks Euroopa Kohtul teostada oma kohtulikku kontrolli.
- 53 Eelnevast lähtudes tuleb apellandi esitatud esimese väitega nõustuda ja seega vaidlustatud kohtuotsus tühistada, ilma et oleks vaja analüüsida apellatsioonkaebuse teist väidet.

Hagi Üldkohtus

- 54 Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artikli 61 esimese lõigu teise lause kohaselt võib Euroopa Kohus teha Üldkohtu otsuse tühistamise korral asja suhtes ise lõpliku kohtuotsuse, kui menetlusstaadium lubab.
- 55 Nii on see käesolevas kohtuasjas.

Vastuvõetavus

- 56 Üldkohtule esitatud kostja vastuses väitis komisjon, et apellandi esitatud väited on vastuvõetamatud, kuna need erinevad väidetest, mis on esitatud eelneva halduskaebuse põhjenduseks, ning seetõttu on eiratud sellise eelneva halduskaebuse ja sellele järgneva hagi „vastavuse nõuet“.
- 57 Siiski loobus komisjon 19. oktoobril 2017 Üldkohtus toimunud kohtuistungil nende väidete vastuvõetavusele vastu vaidlemisest.

58 Neil asjaoludel puudub vajadus analüüsida Üldkohtule esitatud hagi vastuvõetavust.

Sisulised küsimused

Nõue tühistada vaidlusalune otsus

– Poolte argumendid

- 59 Apellant väidab tühistamisnõude põhjenduseks esiteks, et toitjakaotuspensiononi eesmärk on võimaldada isikule, kes sai osa liidu ametniku sissetulekust temaga jagatud elu jooksul, ametniku surmast põhjustatud tulude kaotuse osalist hüvitamist. Apellant möönab, et abielus olemise või kooselu sõlmimise fakt ei tähenda tingimata, et elusolev abikaasa või partner sai osa surnud ametniku sissetulekust nende ühise elu jooksul ning et seega on tal vajadus asendussissetuleku järele.
- 60 Ta märgib, et see on nii siiski juhul, kui nagu käesolevas asjas sõltus elusolev abikaasa või partner surnud ametniku sissetulekust. Ta väidab seega, et alates 2013. aastast takistas tema töötamist või koolitustel osalemist terviseprobleemidega heitlemine ning et ta sõltus eranditult proua N-i sissetulekust.
- 61 Apellant avaldab arvamust, et personalieeskirjade VIII lisa artikli 17 esimene lõik on õigusvastane, kuna toitjakaotuspensiononi maksmise tingimuste kohaselt on selles ette nähtud, et taotleja peab olema surnud abikaasaga abiellunud või olema temaga sõlminud kooselu vähemalt aasta tagasi. Need tingimused on toitjakaotuspensioniga taotletava eesmärgi seisukohast meelevaldsed ja ebasobivad. Nii saab elusolev abikaasa, kes on olnud abielus aasta ja üks päev, toitjakaotuspensiononi, samas kui elusolev vabaabielupartner, kes jagas mitme aastakümne vältel ametnikuga elu ja sai osa tema sissetulekust, sellele pensionile õigust ei oma.
- 62 Apellant rõhutab teiseks, et faktiliste liitude ja seaduslike liitude vahel on sarnasused. Osas Belgia õigusteoorias ja kohtupraktikas on leitud, et vabaabielupartnerite vahel on loomulikke kohustusi. Nende kohustuste tunnustamine, mis võivad saada tsiviilõiguslikeks kohustusteks, võimaldab asuda seisukohale, et abielupaaride ja vabaabielupaaride olukord on sarnane vähemalt siis, kui püsivas pikaajalises suhtes abistab üks vabaabielupartner teist rahaliselt, millega on käesolevas asjas tegemist.
- 63 Järelikult on selline elusolevate abikaasade ja vabaabielupartnerite erinev kohtlemine, nagu on ette nähtud personalieeskirjade VIII lisa artikli 17 esimeses lõigus, diskrimineeriv. Apellant viitab sellega seoses Euroopa Kohtu 1. aprilli 2008. aasta kohtuotsusele Maruko (C-267/06, EU:C:2008:179).
- 64 Personalieeskirjade VIII lisa artikli 17 esimesega lõiguga on rikutud harta artiklit 21 ja direktiivi 2000/78 artiklit 2 ning järelikult tuleb selle alusel vastu võetud vaidlusalune otsus tühistada.
- 65 Komisjon ja menetlusse astuja nõukogu väidavad, et apellandi esitatud väited tuleb tagasi lükata.

– Euroopa Kohtu hinnang

- 66 Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika järgi nõuab diskrimineerimiskeelu põhimõte, et võrreldavaid olukordi ei käsitletaks erinevalt ja erinevaid olukordi ei käsitletaks samamoodi, välja arvatud juhul, kui see on objektiivselt põhjendatud (20. juuni 2019. aasta kohtuotsus Ustariz Aróstegui, C-72/18, EU:C:2019:516, punkt 28 ja seal viidatud kohtupraktika).

- 67 Seda, kas mingid olukorrad on võrreldavad, hinnatakse kõigi neid iseloomustavate asjaolude seisukohast. Need asjaolud tuleb kindlaks teha ja neid hinnates tuleb arvestada eeskätt selle liidu akti eset ja eesmärki, mis asjaomase vahetegemise ette näeb. Lisaks tuleb arvesse võtta selle valdkonna põhimõtteid ja eesmarke, kuhu vastav õigusakt kuulub (16. detsembri 2008. aasta kohtuotsus Arcelor Atlantique et Lorraine jt, C-127/07, EU:C:2008:728, punkt 26, ning 6. juuni 2019. aasta kohtuotsus P. M. jt, C-264/18, EU:C:2019:472, punkt 29).
- 68 Käesolevas juhul on personalieeskirjade VIII lisa artikli 17 esimeses lõigus ette nähtud toitjakaotuspensioni eesmärk anda „elusolevale abikaasale“ asendussissetulek, mis hüvitab osaliselt tema surnud abikaasa tulude kaotuse.
- 69 Tuleb nõustuda kohtujuristiga, kes oma ettepaneku punktis 90 märkis, et personalieeskirjade VIII lisa artikli 17 esimesest lõigust, tõlgendatuna koostoimes personalieeskirjade artikli 1d lõike 1 teise lõiguga ja VII lisa artikli 1 lõike 2 punktiga c, tuleneb, et toitjakaotuspensioni maksmine ei sõltu vahendite või vara tingimustest, mis peavad näitama, et elusolev abikaasa ei suuda oma vajadusi rahuldada, ja tõendavad seega, et minevikus oli ta kadunust rahaliselt sõltuv.
- 70 Toitjakaotuspensioni maksmine sõltub hoopis ainult nende sidemete õiguslikust laadist, mis ühendasid asjaomast isikut surnud ametnikuga (vt selle kohta 31. mai 2001. aasta kohtuotsus D ja Rootsi vs. nõukogu, C-122/99 P ja C-125/99 P, EU:C:2001:304, punkt 47).
- 71 Seega tähendab personalieeskirjade VIII lisa artikli 17 esimese lõiguga kehtestatud tingimus selleks, et teha kindlaks selle sätte isikuline kohaldamisala, st surnud ametniku „abikaasaks“ olemise fakt, et toitjakaotuspensioni saaja peab olema surnud ametnikuga tsiviilõiguslikus suhtes, mis tekitab neile üksteise suhtes teatava hulga õigusi ja kohustusi.
- 72 Sellega seoses tuleneb Euroopa Kohtu praktikast, et ehkki teatud aspektides võib faktilise liidu ja seadusliku liidu – nagu abielu – vahel sarnasusi olla, ei saa see kindlasti viia kahe nimetatud tüüpi liidu võrdsustamiseni (15. aprilli 2010. aasta kohtuotsus Gualtieri vs. komisjon, C-485/08 P, EU:C:2010:188, punkt 75).
- 73 Nimelt iseloomustab abielu range vormikohustus ning sellega tekivad abikaasadele üksteise suhtes ulatuslikud vastastikused õigused ja kohustused, sealhulgas abistamis- ja solidaarsuskohustus.
- 74 Pealegi on liidu seadusandja sõnaselgelt laiendanud abielus isikutega seotud personalieeskirjade sätete kohaldamist teatud tingimustel isikutele, keda seob registreeritud kooselu.
- 75 Nii on personalieeskirjade artikli 1d lõike 1 teises lõigus ette nähtud, et personalieeskirjades käsitatakse kooselusid abieludena tingimusel, et kõik personalieeskirjade VII lisa artikli 1 lõike 2 punktis c loetletud tingimused on täidetud. Selles sättes ette nähtud tingimused hõlmavad muu hulgas seda, et paar esitab ametliku dokumendi, mida tunnustab liikmesriik või liikmesriigi mis tahes pädev asutus, kinnitades nende staatust kooselupartneritena, ja seda, et paar ei saa sõlmida seaduslikku abielu liikmesriigis.
- 76 Järelikult on selle sättega nõutud, et selleks, et registreeritud kooselu saaks samastada abieluga personalieeskirjade tähenduses, peab ametnik, kes on püsivas registreeritud kooselus, vastama selle sättega esitatud õiguslikele tingimustele.
- 77 Personalieeskirjade VIII lisa artikli 17 esimesest lõigust, tõlgendatuna koostoimes personalieeskirjade artikli 1d lõike 1 teise lõiguga tuleneb, et kui viimati nimetatud sättes ette nähtud tingimused on täidetud, siis võib kooselupartner taotleda oma partneri surma järgselt toitjakaotuspensioni maksmist.

- 78 Seevastu selline faktiline liit nagu vabaabielu ei vasta nendele tunnustele, kuna nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 94 sisuliselt mainis, ei ole vabaabiellul üldjuhul seadusega kindlaks määratud staatust.
- 79 Apellant väidab oma hagiavalduses sisuliselt, et abielupaaride ja vabaabiellupartnerite olukord on sarnane, kuna osas Belgia õigustesoorias ja kohtupraktikas on leitud, et tuleb tunnustada vabaabiellupartnerite vaheliste loomulike kohustuste olemasolu, mis võivad saada tsiviilõiguslikeks kohustusteks.
- 80 Ilma et oleks vaja teha otsus selliste loomulike kohustuste olemasolu kohta Belgia õiguses, piisab, kui märkida sellega seoses, et apellant ei väida igal juhul, et riigisisises õiguses tekitab vabaabiellu samasuguseid kohustusi, nagu tekivad abieluga.
- 81 Seega ei saa leida, et selliselt esitatud argumendist tuleneb, et liidu seadusandja ei saa põhjendatult otsustada, et vabaabiellule ja abielule kehtib erinev regulatsioon.
- 82 Teiseks viitab apellant 1. aprilli 2008. aasta kohtuotsusele Maruko (C-267/06, EU:C:2008:179), milles Euroopa Kohus otsustas, et direktiivi 2000/78 artikliga 1 koosmõjus artikliga 2 on vastuolus õigusnormid, mille kohaselt ei saa elusolev koosellupartner oma partneri surma korral toitjakaotuspensionile, mis oleks samaväärne sellega, mida saab elusolev abikaasa, olgugi et riigisisese õiguse kohaselt asetab registreeritud koosellu samast soost isikud kõnesoleva toitjakaotushüvitise puhul abikaasadega võrreldavas olukorda, ning et eelotsusetaotluse esitanud kohus peab välja selgitama, kas elusolev koosellupartner on võrreldavas olukorras abikaasaga, kellel on õigus saada asjaomases kutsealases pensionikindlustusskeemis ettenähtud toitjakaotushüvitist.
- 83 Kohtuasjas, milles see otsus tehti, oli kõne all siiski selles liikmesriigis registreeritud koosellu, mitte vabaabiellu, nagu käesolevas asjas. Sellest kohtuotsusest ei saa seega järeldada, et vabaabiellu tuleb personalieeskirjade VIII lisa artikli 17 esimese lõigu kohaldamise jaoks samastada abieluga.
- 84 Neil asjaoludel tuleb tõdeda, et toitjakaotuspensionile seisukohast ei ole vabaabiellupartnerid võrreldavas olukorras abielus isikutega ega registreeritud koosellu sõlminud partneritega, kes vastavad personalieeskirjade VIII lisa artikli 17 esimese lõigu kohaldamiseks nõutud tingimustele.
- 85 Personalieeskirjade VIII lisa artikli 17 esimene lõik ei ole osas, milles selle kohaldamisalast on välistatud vabaabiellupartnerid, seega toitjakaotuspensionile eesmärgi arvestades ilmselgelt ebasobiv ning sellega ei ole rikutud diskrimineerimiskeelu üldpõhimõtet.
- 86 Apellant väidab lisaks, et abielu minimaalse ühe aasta kestuse tingimus toitjakaotuspensionile saamiseks on meelevaldne, ebasobiv ja diskrimineeriv. Kuna ta oli olnud proua N-iga abielus peaaegu ühe aasta, oleks ta pidanud toitjakaotuspensionile saama.
- 87 Komisjon väidab selle kohta, et surma kuupäeval abielu minimaalse kestuse nõude eesmärk on vältida seda, et abielu ei oleks vaid pärimiskokkuleppe, mis on põhjendatud rohkem finantskaalutlustega kui plaaniga elada ühist elu. Minimaalse kestuse tingimus võimaldab nimelt võidelda pettusega.
- 88 Olgu märgitud, et pettuse ja kuritarvitamise keelu põhimõte on liidu õiguse üldpõhimõte, mida õigussubjektid peavad järgima (vt selle kohta 6. veebruari 2018. aasta kohtuotsus Altun jt, C-359/16, EU:C:2018:63, punkt 49 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 89 Seega tuleb tõdeda, et liidu seadusandjal on kuritarvituste või isegi pettuse vastu võitlemisel ulatuslik kaalutlusruum, kui ta kehtestab õiguse toitjakaotuspensionile. Käesoleval juhul on sellise tingimuse eesmärk, mille kohaselt abielu peab olema kestnud vähemalt ühe aasta, selleks et elusolev abikaasa saaks toitjakaotuspensionile, tagada, et asjaomaste isikute vahelised suhted on tegelikud ja püsivad.

- 90 Selline tingimus ei ole toitjakaotuspensioni eesmärgi arvestades diskrimineeriv või ilmselgelt ebasobiv.
- 91 Eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb tühistamisnõue, mille apellant esitas vaidlusaluse otsuse peale, põhjendamatusse tõttu tagasi lükata.

Kahju hüvitamise nõue

- 92 Apellant väidab, et vaidlusaluse otsusega põhjustati talle varalist ja mittevaralist kahju.
- 93 Sellega seoses olgu märgitud, et avaliku teenistuse valdkonnas tuleb varalise või mittevaralise kahju hüvitamisele suunatud nõuded jätta rahuldamata, kui need on tihedalt seotud tühistamisnõuetega, mis ise jäeti põhjendamatusse tõttu rahuldamata (vt selle kohta 6. märtsi 2001. aasta kohtuotsus Connolly vs. komisjon, C-274/99 P, EU:C:2001:127, punkt 129).
- 94 Käesolevas asjas tuleb tõdeda, et kahju hüvitamise nõue on tihedalt seotud tühistamisnõudega.
- 95 Kuna tühistamisnõue on jäetud rahuldamata, siis tuleb rahuldamata jätta ka kahju hüvitamise nõue.
- 96 Eeltoodust järeldub, et esimeses kohtuastmes esitatud hagi tuleb täies ulatuses jätta rahuldamata.

Kohtukulud

- 97 Euroopa Kohtu kodukorra artikli 184 lõikes 2 on ette nähtud, et kui apellatsioonkaebus on põhjendatud ja Euroopa Kohus teeb ise kohtuasjas lõpliku otsuse, otsustab ta kohtukulude jaotamise.
- 98 Kodukorra artikli 138 lõikes 3, mida kohaldatakse kodukorra artikli 184 lõike 1 kohaselt ka apellatsioonimenetluse suhtes, on sätestatud, et kui osa nõudeid rahuldatakse ühe poole, osa teise poole kasuks, jäävad kummagi poole kohtukulud tema enda kanda. Kui kohtuasja asjaolud seda õigustavad, võib Euroopa Kohus siiski otsustada, et lisaks enda kohtukulude kandmisele mõistetakse poolelt välja ka osa teise poole kohtukuludest.
- 99 Arvestades käesoleval juhul asjaolu, et vaidlustatud kohtuotsus tühistatakse, kuid hagi esimeses kohtuastmes jäetakse rahuldamata, siis tuleb määrata, et apellant ja komisjon kannavad nii esimese kohtuastme menetluses kui ka apellatsioonimenetluses ise oma kohtukulud.
- 100 Kodukorra artikli 140 lõike 1 kohaselt, mis kodukorra artikli 184 lõike 1 alusel on samuti kohaldatav apellatsioonimenetluse suhtes, kannavad menetlusse astunud liikmesriigid ja institutsioonid ise oma kohtukulud.
- 101 Järelikult kannab nõukogu kui esimeses kohtuastmes menetlusse astuja ise oma kohtukulud.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (esimene koda) otsustab:

- 1. Tühistada Euroopa Liidu Üldkohtu 3. mai 2018. aasta kohtuotsus HK vs. komisjon (T-574/16, ei avaldata, EU:T:2018:252).**
- 2. Jätta rahuldamata HK esitatud hagi nõudes tühistada Euroopa Komisjoni otsus, millega talle keelduti maksmast toitjakaotuspensioni, ja mõista välja hüvitis väidetavalt tekitatud varalise ja mittevaralise kahju eest.**
- 3. Jätta HK, Euroopa Komisjoni ja Euroopa Liidu Nõukogu esimese kohtuastme ja apellatsioonimenetluse kohtukulud nende endi kanda.**

Allkirjad